

Marcel Bullinga: 'Innoveren of het loodje leggen'

Trendwatcher en futurist Marcel Bullinga verzorgt met de Nationale Academie voor Media en Maatschappij de opleiding *Trendprofessional*, voor bibliotheek en onderwijs. In vier sessies worden cursisten begeleid bij het opzetten van een project om hun bibliotheek of school *futureproof* te maken. Wat houdt dat laatste in en tot welke projecten heeft de cursus geleid?

'Bibliotheken hebben gedraaid op boeken en subsidies. Straks zijn er geen boeken meer en ook geen subsidies.' Welkom in de toekomst. Althans die van Marcel Bullinga. Zijn bureau *FutureCheck* helpt organisaties in publieke en marktsector *futureproof* te worden, zich klaar te maken voor de tijd die komen gaat. Of eigenlijk al begonnen is. Na een eeuw van zekerheid en bescherming is de openbare bibliotheek in een nieuwe werkelijkheid terechtgekomen. In de digitale wereld van Google en Bol.com is ze met haar boekenplanken en inname- en uitleenbalies een antiquiteit. En, waarschuwt Bullinga, gemeenten zullen ophouden die te onderhouden. 'Het is innoveren of het loodje leggen.'

URGENTIE

Merk je in je contacten met bibliothekmensen genoeg besef van urgentie?

Bullinga: 'Niet in de afgelopen vijftien jaar. Nu pas, met de bezuinigingen. De mensen die mij uitnodigen hebben dat besef sowieso. Dat zijn de mensen die vooroplopen. Maar als ik kijk naar wat de branche als geheel doet om te overleven en zich naar de nieuwe tijd te wenden, dan vind ik dat wel heel dramatisch. Er is geen gedeelde toekomstvisie. Iedereen doet maar wat. Dat is ook niet gek. Als je bestaan is gewaarborgd, kan dat probleemloos, dan kun je gewoon lekker je ding doen.'

Heeft het ook niet te maken met de decentrale opzet van het bibliotheekstelsel?

'Ja, die keert zich nu tegen je. Tegelijk is dat decentrale, het lokale, de toekomst. Dat is een aspect van het *futureproof* maken van de bibliotheek. Maar dan moet je wel in staat zijn jezelf te verbinden met andere partijen die zich de vraag stellen: Wat is nog mijn relevantie? In

de virtuele wereld kan iedereen de dingen doen van de buurman, daar komt het op neer.

Bibliothekmensen vertelden me laatst: "We hebben te maken met een bezuiniging van 40%, daar knokken we tegen". Ik zeg: "Hou toch op, daar moet je helemaal niet tegen knokken. Je kon toch al jaren zien aankomen dat je het met minder overheidsgeld zou moeten doen. Je hebt geen petitie nodig, maar een alternatief: een businessmodel. Bij de wethouder blijven aankloppen met de boodschap dat je toch zulke leuke dingen doet, dat werkt gewoon niet. Je moet continu bezig zijn met vragen als: Waar heb ik dit gebouw nog voor nodig als straks al die boeken de deur uit zijn?"

FUTUREPROOF BIBLIOTHEEK

De kern van je boodschap is: vraag je af wat je in een wereld die virtualiseert en 'de-subsidieert' aan unieke waarde vertegenwoordigt. Wat is je antwoord daarop? Hoe ziet een futureproof bibliotheek eruit?

'Dat is een multifunctioneel supergebouw: 3D-printcafé, ZZP-café, debatcentrum, gamecenter, proeftuin voor het onderwijs. Je bent een spin in het web van allerlei partijen waarmee je samenwerkt: theater, cultureel centrum, boekhandel, buurthuis, buurtsuper, Fablab, horeca. Kom in elk geval los van die boeken. Elke cent die je stopt in boeken is een cent in je eigen ondergang. Het is zoals met vaste en mobiele telefoon. Op een gegeven moment moet je als telecombedrijf kannibaliseren op je eigen product. Omdat dat product het verleden vertegenwoordigt en het nieuwe product de toekomst is.'

En dat is de virtuele wereld?

'Ja, wat niet wil zeggen dat je geen supergebouw kunt hebben. Maar ofwel je hebt een supergebouw, multifunctioneel, met allerlei partijen

Marcel Bullinga: 'Ik wil mensen in beweging zetten. Niet alleen het plaatje van de toekomst schetsen, maar mensen ook helpen om het zelf in te vullen.'

samen - ik denk vooral aan het onderwijs - ofwel je hebt niks. Dus geen lokaal filiaaltje. Dat redt het gewoon niet, tenzij je in een krimpende plattelandsgemeente zit waar je kunt samenwerken met andere gemeenschapsvoorzieningen als buurthuis en horeca. Wat ik echt niet

snap van bibliotheken: ze hebben nog altijd heel hoge bezoekerscijfers maar ze baten dat niet uit. Allerlei partijen zijn geïnteresseerd in de massa's die bij jou over de vloer komen. Dat heeft de NS toch ook bedacht. Je hebt nu allerlei winkeltjes in stations.'

'ELKE CENT DIE JE IN BOEKEN STOPT, IS EEN CENT IN JE EIGEN ONDERGANG'

COMMERCIE

Ik hoor bibliotheekmensen al zeggen: wij zijn een gemeenschapsvoorziening, een markt vrije sfeer. Geen commercie.

'Nou, wen er maar aan. Je hebt niet per se de overheid nodig om een gemeenschapsvoorziening te zijn. Je kunt op basis van die gemeenschapswaarde, waarin inderdaad de kracht van de bibliotheek ligt, een businessmodel bedenken zonder die overheid. Geldstromen verzinnen, met nieuwe partijen in zee gaan. Dan zal er wel eens reclame worden gemaakt. Noem het verzakelijking als je commercie zo'n lelijk woord vindt, noem het op eigen benen staan.'

Bibliotheken richten zich op verwante instellingen in het sociale en culturele domein, op het onderwijs. Jij komt met marktpartijen.

'Je moet natuurlijk kijken wat voor bedrijven bij je passen. Je moet iets gemeenschappelijks hebben. Seats to meet is een voorbeeld van een marktpartij waar je als bibliotheek *common ground* mee hebt, namelijk je ontmoetingsfunctie. Er lijkt soms iets radeloos te zitten in de bokkensprongen die bibliotheken maken om nieuwe relevantie te krijgen. Nu weer het idee van een rol om de decentralisaties in het sociale domein in goede banen te leiden. Ik denk dat het hoe dan ook

goed is om naar nieuwe geldstromen te kijken. Dat kan het onderwijs zijn, het WMO-verhaal, of het kunnen bedrijven zijn. Het is niet gezegd dat het ene of het andere het gaat worden. Je moet vooral het experiment aangaan. Dat is de essentie van ondernemen: je neemt risico's. Dat is wat de bibliotheek moet leren, risico's nemen. En dat doet gewoon pijn.'

FUTUREPROOF BIBLIOTHECARIS

Hoe ziet de futureproof bibliothecaris er uit? Wat voor eigenschappen en competenties moet die hebben?

'Ongelooflijk nieuwsgierig zijn en netwerken en samenwerken met andere partijen leuk vinden. Je moet een nieuw imago hebben. Bibliothecaris is, net als bibliotheek, een besmet woord. Een van de opdrachten die ik mensen geef: verzin nieuwe namen.'

Informatiemakelaar?

'Mhh. Te neutraal. Bedenk wel, je concurreert met Google en die is een stuk beter

in informatiemakelaardij dan jij als lokale bibliotheek. Dus zoek naar namen die iets meer waarde in zich hebben, die voortvloeiën uit nieuwe functies, zoals mediacoach of *maker movement facilitator*.

Sommige bibliotheken noemen zich "stadskamer", die begrijpen het. Je zet jezelf als organisatie op de achtergrond. Niet ik ben de bieb in de stad, nee, ik ben deel van de stadskamer, deel van de lokale *community*. En die fysieke boeken moeten uit je hoofd. Boeken verdwijnen. Er is tegelijk een

FUTUREPROOF MET E-LAB

Dave Damen van de Bibliotheek Rijn & Venen ontwikkelde het project *Van bibliotheek naar Building Lab voor 21st century skills*. Daarin gaat het om: hoe maak je de bibliotheek als geheel futureproof en wat is de rol van het onderwijs daarbij?

'De opleiding Trendprofessional Onderwijs heeft me niet alleen geleerd mijn vak kennis verder uit te breiden, maar ik weet die nu ook te koppelen aan trends en om te zetten in concrete innovaties. Door het Trends & Toekomstproject direct aan verschillende partijen uit het onderwijs te presenteren, heb ik meteen kunnen toetsen of deze innovaties aanslaan. De reacties waren zeer positief. Ik ben ervan overtuigd het onderwijs en de bibliotheken te kunnen helpen *futureproof* te worden.

Het E-Lab is dé manier om dat te doen. Daarin wordt aangesloten bij het concept van de *21st century skills*, waardoor klanten - van jong tot oud - de mogelijkheid krijgen toekomstbestendige vaardigheden te ontwikkelen. Bovendien legt het E-Lab een duidelijke relatie met de collectie, die zo op een eigentijdse en aansprekende manier wordt gepresenteerd. Het E-Lab versterkt de positie van de bibliotheek als Huis van de Mediawijsheid: het geheel van competenties uit het model van Mediawijsheid komt terug in de programmering.

Het E-Lab is een uitgebalanceerde combinatie van de digitale en fysieke bibliotheek. Het is een laagdrempelige, fysieke plaats, waar de waarden informatie, inspiratie, creativiteit en beleving centraal staan.

De drie hoofdkenmerken van het E-Lab zijn:

1. *Electronic*: Klanten kunnen in het E-Lab terecht met vragen over *digital devices*. Ook kunnen ze kennismaken met en zich laten inspireren door de mogelijkheden van nieuwe media, zoals *augmented reality*, 3D-printen en de *oculus rift* (*virtual reality* bril). Deze dienen om de collectie te verrijken.

2. *Education*: Het E-Lab is gericht op een leven lang leren. Kinderen (en volwassenen!) kunnen zo buiten de formele structuren van het onderwijs leren. Het educatieve aanbod is gebaseerd op de *21st century skills*. Het E-Lab is een verbindende factor in het leerproces, tussen school en thuis.

3. *Entrepreneurship*: In de participatiesamenleving is samenwerken en samen delen van groot belang. Daarom verbindt het E-Lab verschillende partijen, zowel zzp'ers als bedrijven en individuen, om maatschappelijk verantwoord te ondernemen.

Het E-Lab biedt de bibliotheek de mogelijkheid om een voortrekkersrol te spelen op het gebied van educatie binnen de lokale gemeenschap. Hierbij trekt zij op met (strategische) partners, zowel content- als hardware leveranciers.

Met de elementen *Electronic* (tabletcfé, diverse *digital devices*, programma op het gebied van mediawijsheid) en *Education* (Bibliotheek op school, programma op het gebied van *21st century skills*) van het E-Lab zijn wij al aan het werk of vinden al activiteiten plaats. Het element *Entrepreneurship* staat nog in de kinderschoenen.'

MAATSCHAPPELIJK VERANKEREN

Marianne Lenssen van de Bibliotheek Venlo ontwikkelde het project *Haalt Bibliotheek Venlo 2025?* Daarin gaat het om de vraag: hoe maak je de rol van bibliotheekmedewerker futureproof?

'In het bericht over de cursus *Trendprofessional* werd ik getriggerd door de vraag: Is jouw bibliotheek *futureproof*? Belangrijk, dacht ik, onze toekomst. Ik zag de cursus als een mogelijkheid om mijn radar bij te stellen en samen met collega's van andere bibliotheken van gedachten te wisselen. Waar zijn we mee bezig en waarom? Tijdens de sessies werd duidelijk dat je niet langer alleen een boekenbieb kunt zijn. Als bibliotheek moet je je maatschappelijk verankeren. We zijn een zeer laagdrempelig instituut en binden mensen aan ons doordat ze regelmatig terug moeten komen. Dus hebben we goud in handen.

Samenwerking zoeken met maatschappelijke en culturele partners is heel belangrijk. Net als verankering in de wijken. Behoeftes peilen en dan zien hoe de bieb daarop kan aansluiten. De bezuinigingen dagen uit om te kijken of andere geldstromen kunnen worden aangeboord. Er zou samenwerking gezocht kunnen worden met het bedrijfsleven (verhuren van vierkante meters), een soort etalage voor het promoten van producten die voor de consument interessant zouden kunnen zijn. In Venlo willen we een opzet gaan maken à la de *Ideastore*, wij gaan het de BredeBieb noemen.

De conclusie aan het einde van de cursus: je bibliotheek is *futureproof* als je onderdeel bent van de samenleving. Niet alleen voor het lenen van boeken, maar als steun op het gebied van informatieverschaffing, bestrijding van laaggeletterdheid enzovoort. Daar werken we in Venlo hard aan. Van groot belang daarbij is de rol van de bibliotheekmedewerkers, zowel in de front- als de back-office. Waar nodig moeten collega's overtuigd worden van de noodzaak van verandering. Dat zal een gestaag proces zijn. Maar ik heb alle hoop voor de toekomst.'

doorgaande lijn. Bibliotheken werden opgericht om het lezen van boeken mogelijk te maken voor mensen die ze niet konden kopen. Nu heb je technologische innovaties - *Google Glass*, 3D-printers - die voor de meeste mensen nog onbereikbaar zijn. Pak daarin een voorhoederol. Dat is het emancipatieverhaal van onze tijd. Wees een proeftuin voor nieuwe communicatiemiddelen, een centrum voor mediawijsheid en *21st century skills* en een proeftuin voor het onderwijs. Dan ben je als bibliotheek een aantrekkelijke partij.'

SUPERPROFESSIONALS

De bibliotheek als hightech campus. Krijg je dan Fatima van vier hoog achter nog over de vloer?

'Waarom zou daar een tegenstelling moeten zijn? Je moet iets uitstralen wat mensen op heel verschillende niveaus verbindt: nieuwsgierigheid, bij willen blijven, mee kunnen doen. Je bent er voor digibeten die willen leren omgaan met een pc en voor mensen die willen experimenteren met een 3D-printer. Dan bied je ook nog eens de sfeer van een buurthuis, met ontmoeting en debat. Dan ben je *futureproof* bezig.'

'DE BIBLIOTHEEK MOET LEREN RISICO'S TE NEMEN'

Hoe trek je als management je medewerkers uit hun comfortzone?

'Ik zou het willen omdraaien: hoe kunnen krachtige professionals het management veranderen? We moeten af van die traditionele verhoudingen, van: ik wacht wel tot de directie zegt wat de toekomst gaat brengen. Dat is geweest. We krijgen superprofessionals, die heel goed in staat zijn zelf in dat netwerk van collega's en andere partijen en bedrijven te kijken en de steven te wenden. Ik roep op tot een revolutie onder bibliotheekmedewerkers: doe het zelf, vergeet de directeur en vergeet het bestuur. Dat passieve moet eruit. Ga uit van je eigen kracht als collega's en ga eens kijken of je op een coöperatieve manier, samen met mensen uit andere partijen, die *futureproof* bibliotheek vorm kunt geven. Ik wil mensen in beweging zetten. Niet alleen het plaatje van de toekomst schetsen, maar mensen ook helpen om het zelf in te vullen. Om actief bezig te zijn met de eigen rol en die van de organisatie, want die twee lopen steeds meer in elkaar over.'

TEKST: BERT UMMELLEN

FOTO: ALEX DOKTER

* Op 5 februari aanstaande start een nieuwe editie van de opleiding *Trendprofessional*.

ANDER DENKRAAM

Hannie Bruijnooge en Sjannie Mes van de Zeeuwse Bibliotheek ontwikkelden het project *Educatief specialisten en mediacoaches op weg naar 2020 – debat over de toekomst van de bibliotheek*.

'We hebben door de cursus *Trendprofessional* meer zicht gekregen op nieuwe ontwikkelingen binnen en buiten de bibliotheekbranche. Daarbuiten zijn de subsidiegevers, het onderwijs en mogelijke nieuwe samenwerkingspartners, die zich ook moeten aanpassen en antwoorden vinden op veranderingen. Als iets scherp wordt geformuleerd, ga je anders denken. Bijvoorbeeld: 'Over vijf jaar zijn er geen boeken meer'. Zo'n uitspraak zorgt voor een ander denkraam. Het onderwijs verandert. In de toekomst zijn er geen scholen meer zoals wij die nu kennen. De leraar wordt koersmotivator, een prachtig woord. We zijn ons nu bewust van de steeds verdergaande robotisering. Ook bibliotheken kunnen bepaalde (administratieve) processen automatiseren en zo middelen vrijmaken voor de inhoud. Fysieke en digitale bibliotheken worden met elkaar verbonden. In de bibliotheken van de toekomst is een Fablab aanwezig, een *wall* met apps, een *wall* met digitale boeken, een *wall* met games.

In februari gaan we een presentatie houden. Allereerst voor de Zeeuwse experts jeugdbibliotheekwerk en de Zeeuwse mediacoaches. Daarna voor de nieuwe afdeling Educatie en Talent in de Zeeuwse Bibliotheek te Middelburg (basisbibliotheek en PSO).'